

Η ΑΜΠΕΛΟΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΑ ΣΤΗ ΣΙΑΤΙΣΤΑ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΗ

Μας είπαν έχεις καλό ηλιαστό
και ήρθαμε να το δούμε,
άντε να κερνάς,
να καλοπερνάς.

Η ιστορία της αμπελοκαλλιέργειας στη Σιάτιστα είναι μακρόχρονη και η αρχή της ταυτίζεται σχεδόν με την αρχή της δημιουργίας της πόλης, όταν Κονιάροι Τούρκοι κατέλαβαν την πεδιάδα των Καραγιαννίων και οι κάτοικοι των εύφορων πεδινών οικισμών της γύρω περιοχής αναρριχήθηκαν στις πλαγιές του όρους Βέλια, εκεί όπου προϋπήρχαν καλύβες ποιμένων, και έκτισαν τις κατοικίες τους. Ο οικισμός που δημιούργησαν οι κυνηγημένοι αυτοί Έλληνες ενισχύθηκε αργότερα και από Έλληνες από άλλες περιοχές που κατέφυγαν εδώ για ασφάλεια, κυρίως Ηπειρώτες και Μοραΐτες, και εξελίχθηκε στην «πολιτεία» Σιάτιστα.

Αρχικά οι κάτοικοι της Σιάτιστας ασχολούνται με την κτηνοτροφία, ενώ παράλληλα με πολλή υπομονή σκάβουν το πετρώδες έδαφος και φυτεύουν αμπέλια. Αργότερα ασχολούνται με το διαμετακομιστικό εμπόριο, γίνονται οι ξακουστοίπραματευτάδες των Βαλκανίων και της Μεσευρώπης και τα караβάνια τους μαζί με τα άλλα εμπορεύματα μεταφέρουν μέσα και έξω από τα σύνορα της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και τα κρασιά της Σιάτιστας καθώς και τα εύγευστα γλυκά, τα οποία παρασκεύαζαν οι Σιατιστινές με πρώτη ύλη το μούστο.

Το 1912, χρονιά απελευθέρωσης της Σιάτιστας, η αμπελοκαλλιέργεια αποτελούσε τη βασική ενασχόληση των κατοίκων της. Τα αμπέλια της Σιάτιστας κάλυπταν 28.000 στρέμματα και η παραγωγή σε σταφύλια ήταν 9.000 τόνοι¹. Οι γραπτές μαρτυρίες για την ενασχόληση των κατοίκων της πόλης την περίοδο εκείνη με την αμπελοκαλλιέργεια, τη φήμη και την ποιότητα των κρασιών και των αμπελοουργικών προϊόντων της Σιάτιστας είναι άπειρες.

Ο Αρίστος Περίδης, ο οποίος στις 3 Νοεμβρίου 1912 ήρθε στη Σιάτιστα με τον ελληνικό στρατό για να συμμετάσχει στη μάχη της επόμενης μέρας, στο βιβλίο του ΣΤΑ ΚΑΝΟΝΙΑ ΜΑΣ γράφει: *«Εις την είσοδον της κεντρικής οδού της πόλεως παρατεταγμένοι οι μικροί μαθηταί των Σχολείων της Σιατίστης, μας υποδέχονται με ζητωκραυγάς και με πατριωτικά άσματα, δια πρώτην φοράν*

¹ Στρακαλής Μιλτιάδης, **50 Έτη Ελευθερίας**, σελ.156.

ακουόμενα....Και γέμισαν τα σπίτια της ωραίας Σιάτιστας από φαντάρους. Άλλο 20, άλλο 15. Και το φτωχότερο μικρόσπιτο θα είχε πέντε φαντάρους μέσα. Τα καλύτερα αρνιά, ο πιο διαλεχτός τραχανάς και τα πιο εύγευστα γλυκίσματα τα εδοκιμάσαμεν εκείνη τη βραδιά». Την άλλη ημέρα, γράφει ο Αρίστος Περίδης, όταν οι στρατιώτες περιέγραφαν μεταξύ τους τη φιλοξενία, έλεγαν: «-Αμ εμείς ευρήκαμε ένα σπίτι που είχε και του πουλιού το γάλα. -Αμ το κρασί; -Αλήθεια κρασί βάλσαμε». Και συμπληρώνει ο Αρίστος Περίδης: «Και διηγείτο κάθε φαντάρος πώς επέρασε, πόσο τραχανά έφαγε, πόσο κρασί ήπιε. Από το πρωί ως το μεσημέρι αυτή η κουβέντα μας έκανε να λησμονήσωμε και τον Μπεκήρ και την πρώτην μάχην που περιμέναμε με τόση λαχτάρα»².

Αλλά και η Θάλεια Φλωρά-Καραβία, η οποία ήρθε στη γενέτειρά της Σιάτιστα ως απεσταλμένη της εφημερίδας ΕΦΗΜΕΡΙΣ της Αλεξάνδρειας λίγες ημέρες μετά την απελευθέρωση, σημειώνει στο ημερολόγιο της: «Μετά τις πεδιάδες αρχίζει **μπουγάζι**, στόμιον δηλαδή μεταξύ δύο οροσειρών, όπου δεν αργούν να φανούν μερικοί αγροί και αμπέλια της Σιατίστης, της οποίας είναι και το μόνον προϊόν το κρασί και η περίφημη ειδικότης, το ηλιασμένο»³.

Ένας ακόμα Σιατιστινός που περιέγραψε τους απελευθερωτικούς πολέμους του 1912-13, ο Αρχιμανδρίτης Πολύκαρπος Ζάχος, γράφει στο βιβλίο του ΠΟΛΕΜΙΚΑ⁴ για τα σιατιστινά κρασιά και αμπέλια και λέει πως, όταν

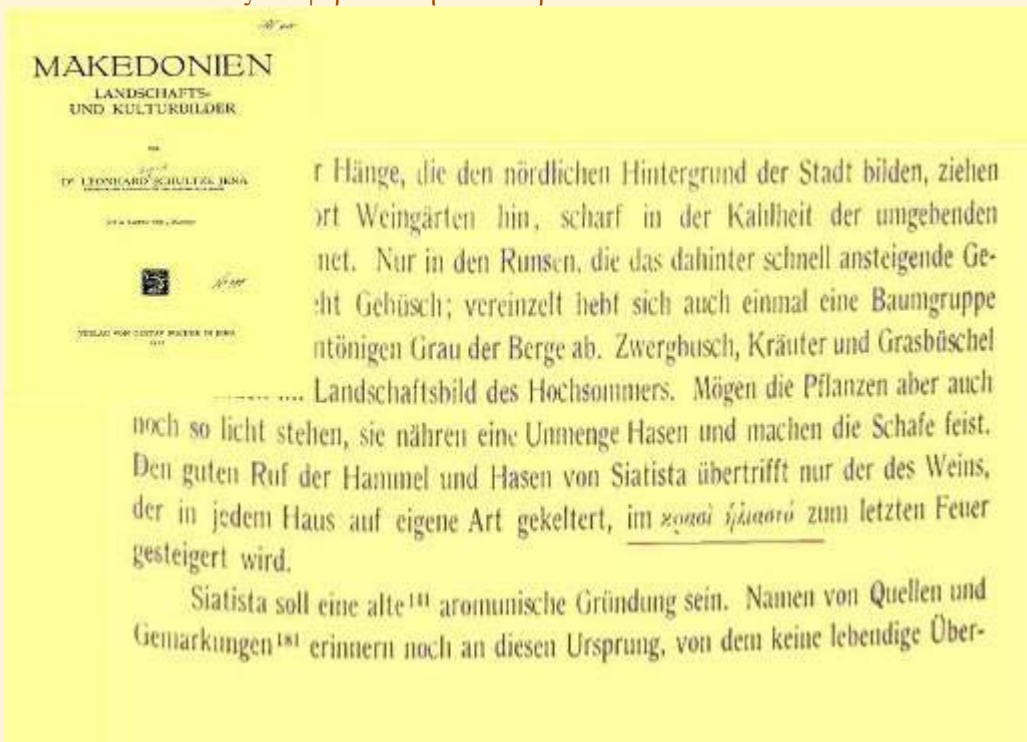
² Ο δημοσιογράφος Αρίστος Περίδης έλαβε μέρος στη μάχη της 4^{ης} Νοεμβρίου 1912 της Σιάτιστας. Ο λόχος στον οποίο κατετάγη αποτελούνταν κατά τα εννέα δέκατα από εθελοντές, εκ των οποίων οι μισοί ήταν Έλληνες εξ Αιγύπτου. Αποτέλεσαν τον τρίτο λόχο του τάγματος του Μπέλλου, που μαζί με άλλα τάγματα τέθηκαν υπό τας διαταγάς του αντισυνταγματάρχη Ηπίτη. Η μάχη της Σιάτιστας ήταν η πρώτη μάχη στην οποία συμμετείχε ο συγκεκριμένος λόχος. Το βιβλίο του Αρίστου Περίδη **ΣΤΑ ΚΑΝΟΝΙΑ ΜΑΣ** εκδόθηκε πρώτη φορά στο Κάιρο το 1914 και επανεκδόθηκε στην Αθήνα το 1999. Το βιβλίο αποτελεί, όπως ο ίδιος ο συγγραφέας γράφει, πιστή και ζωντανή αναπαράσταση της ζωής του Έλληνα Στρατιώτου κατά τους πολέμους του 1912-13.

³ Η Θάλεια Φλωρά – Καραβία γεννήθηκε στη Σιάτιστα το 1871. Έζησε πολύ λίγο στη Σιάτιστα, καθώς το 1874 η οικογένειά της εγκαταστάθηκε στην Κων/πολη. Αποφοίτησε από το Ζάππειο Παρθεναγωγείο της Κων/πολης το 1888 και εργάστηκε για λίγο καιρό στην επαρχία ως δασκάλα. Το 1895 πήγε στο Μόναχο και σπούδασε ζωγραφική. Με την αναγγελία της κήρυξης του απελευθερωτικού πολέμου του 1912 ζήτησε άδεια και ακολούθησε το στράτευμα ως ανταποκρίτρια της Αλεξανδρινής εφημερίδας «Εφημερίς», την οποία εξέδιδε ο σύζυγός της. Το βιβλίο της «**Εντυπώσεις από τον πόλεμο του 1912-1913: Μακεδονία-Ήπειρος**», τυπ. Μωυσιάδου-Μάρδα, Αθήνα 1936, το οποίο εκδόθηκε είκοσι τέσσερα χρόνια μετά τον πόλεμο, αποτελεί μια καλλιτεχνική αφήγηση των γεγονότων. Στη Σιάτιστα έφτασε στις 22 Νοεμβρίου του 1912, οπότε περιγράφει την απελευθέρωση όπως της την αφηγήθηκαν.

⁴ Ο Αρχιμανδρίτης Πολύκαρπος Ζάχος ήταν γιος του Σιατιστινού Ιωάννη Ζάχου. Γεννήθηκε και μεγάλωσε στο Βόλο. Συμμετείχε στους απελευθερωτικούς αγώνες του ελληνικού στρατού το 1912-13. Το 1915 με βάση το ημερολόγιο που κρατούσε όταν ήταν στο στρατό εξέδωσε το δίτομο έργο του ΠΟΛΕΜΙΚΑ, στον πρώτο τόμο του οποίου αφιερώνει σελίδες για την «εκ καταγωγής πατρίδα του», τη Σιάτιστα.

επισκέφτηκε τη Σιάτιστα (το 1914), καθώς την ατένιζε από τα υψώματα του Παλαιοκάστρου, το βλέμμα του πλανήθηκε στους αχανείς καταπράσινους αμπελώνες, οι οποίοι κάλυπταν τις πλαγιές των λόφων που βρίσκονται κοντά στην πόλη. Επίσης αναφέρεται στο κρασί της Σιάτιστας, το χαρακτηρίζει «νέκταρ», καθώς και στα απαράμιλλα εκείνα γλυκίσματα που ονομάζονται «σουντζούκια» και παρασκευάζονται από γλεύκος. Τα παραπάνω λέει, είχε δοκιμάσει και στο Βόλο, όπου έμενε, καθώς τους τα πήγαιναν οι συγγενείς τους.

Παρόμοιες μαρτυρίες υπάρχουν πολλές και δείχνουν πως τα κρασιά της Σιάτιστας ήταν φημισμένα στην Ελλάδα και την Ευρώπη και αποτελούσαν το καλύτερο δώρο για συγγενείς και φίλους, όπως φημισμένοι ήταν και οι λαγοί, οι πέρδικες και τα αρνιά της Σιάτιστας. Ο γεωγράφος L.Schultze, ο οποίος επισκέφτηκε τη Σιάτιστα περίπου μια δεκαετία μετά την απελευθέρωση⁵, γράφει πως τη φήμη της Σιάτιστας σε λαγούς και αρνιά την ξεπερνούν μόνο τα κρασιά της και κάνει και αυτός αναφορά στο ηλιαστό κρασί.

Ο Ιωάννης Αποστόλου στο βιβλίο του **Ιστορία της Σιατίστης**, σελ.126, γράφει: «...Αι σπουδαιότεραι ασχολία εν Σιατίστη είναι η αμπελουργία, εις ην επιδίδεται το πλείστον των κατοίκων, οτινες μετά θαυμαστής φιλοπονίας

⁵ Schultze Jena, Leonhard, Makedonien, Landschafts- und Kulturbilder, Jena: G. Fischer, 1927.

μεταβάλλουσι τα πλάγια των βουνών μας εις εκτεταμένους και χλοερούς αμπελώνας. Τα δε εξάιρετα προϊόντα αυτών, ο οίνος και ιδία ο ηλιαστός και το οινόπνευμα, εβραβεύθησαν εις πολλές Ευρωπαϊκάς Εκθέσεις».

Ο τρύγος αποτελεί κορυφαίο γεγονός για την περιοχή. Στο αρχείο του 1ου Δημοτικού Σχολείου σώζονται τα Πρακτικά της Σχολικής Εφορείας του 1912, όπου φαίνεται πως οι έφοροι των σχολών ενέκριναν την παύση των μαθημάτων των σχολείων για μια εβδομάδα λόγω του τρύγου⁶. Και στο Τραμπάντζειο Γυμνάσιο με απόφαση του συλλόγου καθηγητών κάθε χρόνο (μέχρι το 1922, που το απαγόρευσε ο επιθεωρητής) έκλειναν τα σχολεία, για να συμμετάσχουν οι μαθητές στον τρύγο⁷.

Η έναρξη του τρύγου γινόταν κατόπιν εξασφάλισης σχετικής άδειας από αρμόδια υπηρεσία και σημαδεύοταν και από ωραία τελετή: Οι κάτοικοι των δύο συνοικιών, της Γεράνειας και της Χώρας, συναντιούνταν στον Άγιο Μηνά, όπου εψάλετο δέηση από τους ιερείς και των δύο συνοικιών. Στην τελετή έπαιρνε επίσημα μέρος και αντιπροσωπεία μαθητών με στεφάνια στο κεφάλι καμωμένα με κληματόβεργες⁸.

Στην έκθεση την οποία έστειλε ένα χρόνο μετά την απελευθέρωση (24-10-13) ο διοικητικός επίτροπος Ανασελίτσης προς τον «κύριον Ανώτερον Επίτροπον Κοζάνης» από τις ενενήντα κοινότητες της Ανασελίτσας η Σιάτιστα αναφέρεται ως η μόνη κοινότητα που έχει έσοδα από οινομέτρη⁹, γεγονός που αποδεικνύει την παραγωγή κρασιών και την καταβολή φόρων.

Οι συνθήκες που διαμορφώθηκαν μετά την απελευθέρωση για τους αμπελοργούς της Σιάτιστας ήταν πιο δύσκολες, καθότι άρχισε καλλιέργεια αμπελιών και παραγωγή κρασιών και σε άλλες περιοχές και τα προϊόντα του αμπελιού προωθούνταν όλο και πιο δύσκολα. Η ζήτηση σε πετιμέζια, τα οποία καταναλώνονταν κυρίως από Τούρκους, μειώθηκε¹⁰, το ξίδι δεν είχε πλέον ζήτηση, καθώς η βιομηχανία ξιδιού παράγει φθηνό ξίδι και στην ήδη υπάρχουσα φορολογία της δεκάτης επί των σταφυλών προστέθηκε ο κτηματικός και ο εμφυτευτικός φόρος, ενώ η φορολογία της ρακής έγινε ιδιαίτερα υψηλή¹¹. Οι κάτοικοι διαμαρτύρονταν με συλλαλητήρια. Σε μια ακόμα έκθεση που έστειλε στις 15-11-

⁶ Θεοδώρα Ζωγράφου-Βόρου, **Στιγμές και εικόνες από την Εκπαίδευση στη Σιάτιστα και η ανέγερση και λειτουργία του Α΄ Δημοτικού Σχολείου της**, <http://www.siatistanews.gr>

⁷ Δάρδας Αναστάσιος, «**Ίδρυση και λειτουργία του Τραμπαντζείου Γυμνασίου Σιατίστης με την εποπτεία της Εκκλησίας**», έκδοση του Πατριαρχικού Ιδρύματος Πατερικών Μελετών, Θεσσαλονίκη 1997.

⁸ Όπου και η 6.

⁹ Αποστόλου Βασίλης, **Δυτική Μακεδονία 1912-15, αιτήματα πολιτών-δραστηριότητες δήμων συλλόγων-υποδιοικητών**, Πηγές: ΓΑΚ, αρχεία Ν. Κοζάνης, Ιστορικά αρχεία Μακεδονίας, Κοζάνη 2009.

¹⁰ Εφημερίδα **ΗΧΩ ΤΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ**, 1/10/1914.

¹¹ Εφημερίδα **ΗΧΩ ΤΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ**, 3/9/1914.

1914 ο Υποδιοικητής Ανασελίτσας προς τη Γενική Διοίκηση Μακεδονίας¹² αναφέρει: «Από κάποιο διάστημα μάλιστα οι κάτοικοι της Σιατίστης, κατ'εξοχήν αμπελοφύτου χώρας, δυσφορούν βαριά για το μέλλον της αμπελοργίας των λόγω των νέων φορολογικών μέτρων της Κυβερνήσεως και ιδίως αυτών που αφορούν την παραγωγή και κατανάλωση ούζου».

Όταν μετά την απελευθέρωση, το Μάιο του 1914, πέρασε ο βασιλιάς από τη Σιατίστα, είδε τα αμπέλια να εκριζώνονται, για να αντικατασταθούν από καπνά, και, δοκιμάζοντας το υπέροχο ηλιαστό της Σιατίστας, εξέφρασε τη λύπη του για την εκρίζωση¹³.

Με τη γαλλική κατοχή το 1915 οι αμπελοκαλλιεργητές της Σιατίστας αντιμετώπιζον νέα προβλήματα. Η αίτηση με ημερομηνία 6-10-1917 προς τον Κυβερνητικό Αντιπρόσωπο¹⁴ δείχνει τα σοβαρά προβλήματα που αντιμετώπισαν κατά την περίοδο αυτή οι κάτοικοι της Σιατίστας. Η αίτηση αυτή λέει τα εξής: «Οι βαθυσεβάστως υποσημειούμενοι κάτοικοι Σιατίστης λαμβάνομεν την τιμήν να υποβάλωμεν υμίν τα εξής. Το ενταύθα Δημαρχείον προ ημερών δια τοιχοκολλήσεων και του κήρυκος εγνώρισεν ημίν διαταγήν έγγραφον του ενταύθα Γαλλικού Φρουραρχείου δι'ης καλούμεθα τη διαταγή του Κου Στρατιωτικού Διοικητού Στρατηγού Γάλλου να δηλώσωμεν μέχρι της 7 έως 20 Οκτωβρίου (sic) τον οίνον τον οποίον κατέχει έκαστος εξ ημών και άνω των 100 οκάδων εις την ενταύθα Γαλλικήν αστυνομίαν. Επίσης να δηλώσωμεν την ποσότητα του οίνου ον θα κρατήσωμεν δια την οικογενειακήν μας χρήσιν, τον αριθμόν των προσώπων εξ ων αποτελείται η οικογένεια έκαστου και την τιμήν ην ζητούμεν κατ'οκάν έκαστος.

Επειδή ο οίνος ημών δεν εξεκαθαρίσθη εισέτι αλλ'είναι μεμονομένοι με τα στέμφυλα δια την ζύμωσιν και συνεπώς δεν γνωρίζομεν ακόμη έκαστος την ποσότητα την οποίαν θα παραγάγη παρακαλέσαμεν τον Δήμαρχον και δι'αιτήσως εξητήσαμεν παράτασιν της προθεσμίας μέχρις ότου εκκαθαρίσωμεν τον οίνον αλλ'η αίτησις ημών εκείνη απερρίφθη υπό της Γαλλικής αστυνομίας.

Επειδή δεν γνωρίζομεν ακριβώς πόσον οίνον θα παραγάγομεν έκαστος και επειδή, αν προβώμεν εις δηλώσεις, αι δηλώσεις θα είναι ψευδείς και εν τοιαύτη περιπτώσει κινδυνεύομεν να τιμωρηθώμεν ο δε οίνος ημών να δημευθή.

Παρακαλούμεν θερμώς την υμετ. Εξοχότητα όπως ευαρεστούμενη ενεργήση όσον το δυνατόν ταχύτερον, διότι αύριον 7 ε. μηνός λήγει η δοθείσα ημών δια τας δηλώσεις προθεσμία, παρά τοις αρμοδίοις ίνα δοθή ημίν παράτασις είκοσιν τουλάχιστον ημερών ακόμα όποτε θα είμεθα εις θέσιν να δώσωμεν ακριβείς δηλώσεις και πληροφορίας.....»

¹² Αποστόλου Βασιλίας, **Δυτική Μακεδονία 1912-15, αιτήματα πολιτών-δραστηριότητες δήμων συλλόγων-υποδιοικητών**, Πηγές: ΓΑΚ, αρχεία Ν. Κοζάνης, Ιστορικά αρχεία Μακεδονίας, Κοζάνη 2009.

¹³ Εφημερίδα **ΗΧΩ ΤΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ**, 7/9/1914.

¹⁴ Αποστόλου Βασιλίας, **Δυτική Μακεδονία 1916-17, αιτήματα πολιτών-δραστηριότητες δήμων**, Πηγές: ΓΑΚ, αρχεία Ν. Κοζάνης.

Λίγες ημέρες μετά (22-11-1917) ακολουθεί νέα αναφορά προς τον Κυβερνητικό Αντιπρόσωπο, καθώς οι αντιπρόσωποι της Γαλλικής Επιμελητείας άρχισαν να παραλαμβάνουν και να μεταφέρουν τον οίνον χωρίς να τους γνωστοποιήσουν την τιμή που θα πλήρωναν¹⁵.

Οι Σιατιστινοί θυμούνται αφηγήσεις των γονέων τους και των παππούδων που έλεγαν πως, την περίοδο που ήταν οι Γάλλοι στη Σιάτιστα, με τα μουλάρια μετέφεραν τα κρασιά σε δερμάτια (ασκιά) στη Βέροια και από εκεί φορτώνονταν τα κρασιά στο τρένο για Πειραιά με τελικό προορισμό τη Γαλλία, που είχε ήδη πληγεί από τη φυλλοξήρα. Αλλά και τα ίδια τα στρατεύματα της ANTANT την περίοδο εκείνη κατανάλωναν μεγάλες ποσότητες κρασιού, όπως άλλωστε και άλλων προϊόντων.

Την ταραχώδη αυτή περίοδο του διχασμού οι Σιατιστινοί, όπως όλη η Ευρώπη, αντιμετωπίζουν και την θανατηφόρα γρίπη του 1918. Και αυτή την αντιμετωπίζουν με το φάρμακό τους, το ηλιαστό κρασί. Άλλωστε και ο γιατρός τους, ο Μηνάς Θεοδώρου, μαζί με τα φάρμακα που τους συνταγογραφούσε, τους συνέστηνε να πίνουν και ένα ποτηράκι από το κρασί αυτό¹⁶.

Και ενώ οι αμπελοουργοί της Σιάτιστας αντιμετωπίζουν όλα αυτά τα προβλήματα το 1923 εμφανίζεται η φυλλοξήρα, που σε οκτώ χρόνια έφερε την τέλεια καταστροφή των περίφημων αμπελιών της¹⁷. Η καταστροφή ολοκληρώθηκε με μια χαλαζόπτωση σε μέγεθος μανταρινιού το 1930, την οποία ακολούθησαν ραγδαίες βροχές. Το μέγεθος της καταστροφής περιγράφει όλος ο τύπος της εποχής. Ενδεικτικός της καταστροφής είναι ο τίτλος σε άρθρο της εφημερίδας ΗΧΩ ΤΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ, φύλλο 16/6/1930 «Οι κεραμάρηδες χαίρονται, οι μερακλήδες πενθούν».

Αν και οι αμπελοκαλλιεργητές πλήττονται από τη φυλλοξήρα, τα φορολογικά μέτρα παραμένουν βαριά και άνισα. Όταν το 1928 περιόδευσε ο γενικός διοικητής στη Δ. Μακεδονία, οι Σιατιστινοί διαμαρτύρονται, διότι, καθώς ο πληθυσμός της Σιάτιστας είναι πάνω από 4.000 χιλιάδες, τους έχει επιβληθεί ένας φόρος για το κρασί ογδόντα λεπτών κατά οκά, που δεν πληρώνουν τα γύρω χωριά¹⁸. Επιπλέον διαμαρτύρονται για το μεσαιωνικό σύστημα φορολόγησης της δεκάτης και του ενοικιασμού του φόρου σε ιδιώτες ενοικιαστές, οι οποίοι τον εισπράττουν με ληστρικό τρόπο. Σύμφωνα με τον τρόπο αυτό, οι ενοικιαστές, προκειμένου να εισπράξουν τους φόρους οι οποίοι ήταν διαφορετικοί ανάλογα με την ποιότητα του κρασιού, ζητούσαν να εκπωματιστούν τα βαρέλια, για να τα βαθμολογήσουν. Η ενέργεια αυτή είχε ως αποτέλεσμα τα βαρέλια να παίρνουν αέρα και το κρασί να κινδυνεύει να ξινίσει¹⁹.

¹⁵ Αποστόλου Βασίλης, **Δυτική Μακεδονία 1916-17, αιτήματα πολιτών-δραστηριότητες δήμων**, Πηγές: ΓΑΚ, αρχεία Ν.Κοζάνης.

¹⁶ Προφορική μαρτυρία της ιατρού Νίνας Ν. Δάρδα.

¹⁷ Στρακαλής Μιλτιάδης, **50 έτη Ελευθερίας**, Έκδοση του Δήμου Σιάτιστας, Αθήνα 1962, σελ.40 και σελ.156.

¹⁸ Εφημερίδα **ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ**, 11/6/1928.

¹⁹ Εφημερίδα **ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ**, 16/6/1928.

Τα δύσκολα αυτά χρόνια της σκληρής φορολογίας και της φυλλοξήρας οι Σιατιστινοί παλεύουν για να διατηρήσουν την παράδοσή τους στην αμπελουργία και παράλληλα να ανοίξουν νέους ορίζοντες.

Το άρθρο που δημοσίευσε ο Χ. Τσώχος στην εφημερίδα ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ, στις 16 Ιουνίου 1928 με τίτλο:

**ΜΕ ΤΟΝ κ. ΚΑΛΕΥΡΑΝ ΕΙΣ ΤΗΝ Δ.ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ,
ΣΙΑΤΙΣΤΑ, Η ΠΟΛΙΣ ΤΗΣ ΣΙΩΠΗΛΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ
ΕΠΙΒΛΕΠΕΙ Ο ΘΕΟΣ & ΥΠΟΒΛΕΠΕΙ ΤΟ ΚΡΑΤΟΣ
ΕΞΕΓΕΡΣΙΣ ΓΙΑ ΤΗ ΦΟΡΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΟΙΝΟΥ**

είναι χαρακτηριστικό του κόπου και της προσπάθειας των αμπελουργών της Σιάτιστας.

Ο αρθογράφος περιγράφει τη Σιάτιστα σαν φαινόμενο αξιοπερίεργο και αξιοθαύμαστο. Περιγράφει τα εκπαιδευτήρια της, τον άρτιο εξοπλισμό τους, αναφέρεται στην Παλαιοντολογική συλλογή και λέει πως όλα αυτά τα αναφέρει, για να αποδείξει την αφάνταστη μαγική δύναμη της ωραίας Κίρκης που λέγεται φιλόπνοος και σιωπηλή εργασία και την οποία λατρεύουν στη Σιάτιστα και συνεχίζει: *«Χάρις στον τίμιον ιδρώτα των κατοίκων, με τους θρόμβους του οποίου ποτίζουν οι Σιατιστείς τον κατάξερο κάμπο κατόρθωσαν να έχουν επιτύχει τον πλούτο και να κάνουν την ως άνω επιτυχίαν του διάθεσιν, η οποία τους ανυψώνει εις πραγματικούς αριστοκράτας και ευγενείς»*. Και συνεχίζει ο αρθογράφος: *«Είδαμε την ωραιότητα της εργασίας των. Είδαμε και εθαυμάσαμε την αντοχή των στην καλλιεργητική σκαπάνη που έχει καταφάγει τα πέτρινα πόδια των βουνών και προχωρεί στις ραχούλες των για να μαζεύει σε πεζουλάκια το ολίγον χόμα να το κάνει αμπέλια. Τα περισσότερα βουναλάκια, φαλακρά και πέτρινα, έχουν γρατσουνιστεί σε αφάνταστο σημείο και έχουν στολιστεί με κλήματα...»*. Επίσης παρακάτω γράφει ο αρθογράφος: *«Αλλά ενώ την ιερότητα της εργασίας των επιβλέπει και ευλογεί από τον ουρανό ο θεός, ...την υποβλέπει το κράτος ή τουλάχιστον αδιαφορεί προς αυτήν, περιοριζόμενον μόνον να κορέσει από το κρασί τη δίψα του προϋπολογισμού.»* Τέλος αναφέρεται στον τρόπο φορολογίας και σχολιάζει τις διαμαρτυρίες των κατοίκων της Σιάτιστας.

Την ίδια περίοδο αρχίζουν να οργανώνονται σε συνεταιρισμούς, συμμετέχουν σε συνέδρια και σε εκθέσεις στην Ελλάδα και το εξωτερικό και κερδίζουν διακρίσεις. Το 1927, δεύτερη χρονιά λειτουργίας της Διεθνούς Εκθέσεως Θεσσαλονίκης, σωστό προσκύνημα έγινε, από τον αντρικό πληθυσμό, στο περίπτερο της κοινότητας Σιάτιστας με τα αγνά κρασιά²⁰ και η κοινότητα βραβεύεται με το χρυσό βραβείο για τα εξαιρετα αμπελουργικά της προϊόντα²¹. Φαίνεται όμως πως κάποιοι ζήλησαν τη φήμη του σιατιστινού κρασιού και θέλησαν

²⁰ ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ «ΒΟΡΕΙΟΣ ΕΛΛΑΣ», 22/9/27.

²¹ ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ «ΒΟΡΕΙΟΣ ΕΛΛΑΣ», 13/10/27.

να την εκμεταλλευτούν. Οι Σιατιστινοί προκειμένου να διαφυλάξουν την αξία του κρασιού τους τον επόμενο χρόνο βγάζουν την παρακάτω ανακοίνωση²².

ΑΝΑΓΚΑΙΑ ΔΗΛΩΣΙΣ

*Για την πρόληψιν δυσφημίσεως και παραποιήσεως του
ονομαστού κρασιού Σιατίστης.*

*Ο Συν/μος μας μεριμνώντας για την προάσπιση των
συμφερόντων των Συνεταίρων του ήχθη στο συμπέρασμα, να
δηλώσει άπαξ δια παντός στους πολλούς θαυμαστάς του
φημισμένου και βραβευμένου με ΧΡΥΣΟΥΝ ΒΡΑΒΕΙΟΝ στην
περισυνή Έκθεση Σιατιστινού κρασιού, μόνον και μόνον δια να
προλάβουν κάθε αθέμιτον ανταγωνισμό και δυσφήμιση αυτού,
ίνα του λοιπού κάθε δοχείο με Σιατιστινά κρασιά αγνά, πρέπει
απαραιτήτως να έχει ετικέτα, είτε στο πόμα του βαρελιού και της
φιάλης, ή και στις παρειές των, που νάχει και τη σφραγίδα του
Συν/μού μας, ως και την μονογραφία του Προϊσταμένου του
Εποπτικού μας Συμβουλίου κ. Γ. ΣΙΑΠΑΝΤΑ. Και τούτο γιατί αφ'
ότου βραβεύτηκε το κρασί μας πολλοί καλοθελητές μας, επειδή
υπήρχε μεγάλη ζήτηση, εδολιεύτηκαν το προϊόν μας πωλώντας
κρασιά ξένης περιφέρειας για Σιατιστινά, και άλλοι τα Σιατιστινά
μας για Ναούσης. Συνιστώμεν λοιπόν κάθε βουλόμενον να
προμηθευτεί ΣΙΑΤΙΣΤΙΝΑ κρασιά να απευθύνεται ελεύθερα στο
ΣΥΝ/ΣΜΟ μας απευθείας για κάθε πληροφορία.*

Εν Σιατίστη τη 29 Σεπτεμβρίου 1928

Ο Πρόεδρος του Διοικ. Συμβουλίου του Γ.Σ.Σ: Π.ΤΣΙΠΟΣ

Τα κρασιά της Σιάτιστας συνεχίζουν να εκτίθενται και τις επόμενες χρονιές στην ΔΕΘ, δίπλα στο μεταλλευτικό πλούτο της περιοχής και κερδίζουν το θαυμασμό των επισκεπτών αλλά και βραβεία. Στην Γ΄ Διεθνή Έκθεση Θεσσαλονίκης το 1928, η κοινότητα Σιάτιστας βραβεύεται με χρυσό βραβείο για τα αμπελουργικά της προϊόντα, και τους ξηρούς καρπούς²³. Το Δεκέμβριο του 1931 απονέμεται το «Χρυσούν Βραβείον μετά Χρηματικού Επάθλου» στον Ιωάννη Αλεξίου για τον «Ηλιαστόν Οίνον» που εκτέθηκε στην ΔΕΘ που πραγματοποιήθηκε στις 13-18 Σεπτεμβρίου 1931.

²² ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ, 2/10/1928.

²³ ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ «ΒΟΡΕΙΟΣ ΕΛΛΑΣ», 28/10/1928.

(Από το αρχείο του κ.Μιχάλη Κατσαώρα)

Παρόμοιες διακρίσεις κέρδισαν τα κρασιά της Σιάτιστας σε πολλές Ευρωπαϊκές εκθέσεις²⁴ καθώς και σε έκθεση στο Σαν Φραντζίσκο των ΗΠΑ.

(Από το αρχείο του κ. Γ. Μ.Μπόντα)

Οι Σιατιστινοί δεν εκθέτουν μόνο τα αμπελουργικά τους προϊόντα. Τα καταναλώνουν και οι ίδιοι και τα προσφέρουν σε κάθε επίσημη μέρα. Έτσι κάθε

²⁴ Αποστόλου Ιωάννης, **Ιστορία της Σιατίστης**, Εκδ. Οίκος Δημητράκου, Εν Αθήναις 1929, σελ.156.

μεγάλο γεγονός, θεμελίωση σχολείων, εγκαίνια εκκλησιών, εθνικές επετείους κ.λπ. και κάθε ξεχωριστή οικογενειακή στιγμή τη γιορτάζουν προσφέροντας ηλιαστό κρασί.

Κάθε ξενιτεμένος, όταν έρχεται για διακοπές στην γενέτειρα, επισκέπτεται το αμπελάκι του και βγάζει μια αναμνηστική φωτογραφία και κάθε φιλοξενούμενό του ο Σιατιστινός με καμάρι θα του δείξει το αμπέλι της οικογένειας.

(φωτογραφία κ. Αντιγόνης Παπά)

Μπορεί οι αμπελουργοί να γιορτάζουν, αλλά τα προβλήματα υπάρχουν και τους απασχολούν. Επιφανείς σιατιστινοί επιστήμονες με διαλέξεις τους ενημερώνουν για την αρρώστια των αμπελιών τους και τους προτείνουν μέτρα αντιμετώπισης της κατάστασης²⁵. Ένας από αυτούς ήταν και ο γιατρός Μηνάς Θεοδώρου, ο οποίος υπήρξε δήμαρχος κατά την περίοδο της απελευθέρωσης της Σιάτιστας. Σε διάλεξη που έδωσε στο Τραμπάντζειο Γυμνάσιο πρότεινε εκρίζωση και αντικατάσταση με αμερικανικά κλήματα και παράλληλα συνέστησε εγγραφή στον οινοποιητικό συνεταιρισμό. (Η ύπαρξη συνεταιρισμού ήταν προϋπόθεση για να πάρουν δάνεια από την Τράπεζα για την εκρίζωση των προσβληθέντων από τη φυλλοξήρα κλημάτων και την αντικατάσταση τους με αμερικανικά).²⁶ Την ίδια χρονιά οι αμπελοκτήμονες της Σιάτιστας έφεραν τα προβλήματά αυτά σε αμπελουργικό συνέδριο και δημοσιεύτηκαν στην εφημερίδα ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΣ ΤΑΧΥΔΡΟΜΟΣ στις 9/12/1928 από τον σιατιστινό δικηγόρο Κ. Κλεινία.

Σύμφωνα με το δημοσίευμα του Κ. Κλεινία τα χρόνια προβλήματα ήταν: 1^{ον}) η φορολογία, που ήταν υπερβολική ως κακώς εφαρμοζόμενη και εκβιαστικώς

²⁵ ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ «ΒΟΡΕΙΟΣ ΕΛΛΑΣ», 5/8/28.

²⁶ ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ «ΒΟΡΕΙΟΣ ΕΛΛΑΣ», 18/11/28.

ακόμα και με μέθοδο που πολλές φορές ξινίζει τα κρασιά, 2^{ov}) η έλλειψη αγροτικής ασφάλειας και 3^{ov}) οι μη ικανοποιητικές τιμές λόγω της ελλιπούς συγκοινωνίας, τα οποία βέβαια ήταν προβλήματα και των άλλων περιφερειών. Σε αυτά προστέθηκε από τριετίας και το οξύτατο και σοβαρότατο ζήτημα της ραγδαίας καταστροφής των αμπελώνων της περιφέρειας της Σιάτιστας από τη φυλλοξήρα. Σύμφωνα με το ίδιο δημοσίευμα η Σιάτιστα είναι περιοχή αποκλειστικά αμπελουργική. Την περίοδο εκείνη 1.000 οικογένειες ζουν αποκλειστικά από την καλλιέργεια των αμπελώνων που καταλαμβάνουν βραχώδη κατηφορική έκταση 25.000 στρεμμάτων. Οι εργατικοί καλλιεργητές έχουν φυτεύσει και τα πιο απότομα κατηφορικά σημεία στα οποία βρήκαν λίγο χώμα για να ριζώσουν τα αμπέλια τους. Οι οίνοι είναι ονομαστοί. Μπορούν να παράσχουν άριστους τύπους και κοινούς τύπους του εμπορίου καλούς και τύπους εκλεκτής μάρκας. Οι αμπελουργοί άρχισαν να κινούνται προς τον σκοπόν της συνεταιρικής οينوποίησης ενός μέρους της παραγωγής των για παραγωγή κοινού τύπου. Τα κέρδη όμως που εισπράττουν οι παραγωγοί είναι μικρά, εξαιτίας της αποστάσεως από τα κέντρα κατανάλωσης και της δυσκολίας της συγκοινωνίας. Τα σχετικά μικρά κέρδη, η έλλειψη αγροτικής ασφάλειας και η βαριά φορολογία δεν επιτρέπουν την αποταμίευση. Και κάτω από αυτές τις συνθήκες έρχονται τώρα οι Σιατιστινοί να αντιμετωπίσουν και την καταστροφή από τη φυλλοξήρα. Ήδη καταστράφηκαν από τη φυλλοξήρα 3-4.000 χιλιάδες στρέμματα και άλλες 10.000 έδωσαν τέτοια παραγωγή που δείχνει πως και σε αυτά η φυλλοξήρα είναι στο στάδιο της επώασης, που διαρκεί δύο χρόνια. Ο Κ. Κλεινίας κάνοντας υπολογισμούς του κόστους αντικατάστασης των κλημάτων με αμερικανικά, των αναγκαίων για τη Σιάτιστα τύπων 420 Α και 41Β, τα οποία μάλιστα είναι και ακριβότερα, αποδεικνύει πως τα ποσά που απαιτούνται είναι πολύ μεγάλα. Γι' αυτό προτείνει την δημιουργία φυτωρίου. Εκτός των άλλων το φυτώριο κρίνεται απαραίτητο, γιατί, λόγω της μεγάλης απόστασης στην οποία βρίσκονται τα κέντρα παραγωγής κλημάτων, έχουν απώλειες κατά τη φύτευση. Επίσης υπάρχει και το ζήτημα του εμβολιασμού με εντόπιες ποικιλίες, που δεν μπορεί να γίνεται σε απόσταση εκατό και διακοσίων χιλιομέτρων. Ο Κ. Κλεινίας υπολογίζοντας το κόστος του φυτωρίου συμπεραίνει πως δεν μπορεί να το σηκώσουν οι αμπελοκτήμονες της Σιάτιστας, οι οποίοι άλλωστε δεν γνωρίζουν και την καλλιέργεια των αμερικανικών κλημάτων, θεωρεί πως απαιτείται γεωπόνος και κρίνει απαραίτητη τη συνδρομή του κράτους. Άλλωστε, υποστηρίζει ο Κ. Κλεινίας, η πείρα που θα αποκομίσει το κράτος από την εφαρμογή ενός τέτοιου προγράμματος σε μια περιφέρεια 25.000 στρεμμάτων θα το βοηθήσει να αντιμετωπίσει ανάλογες καταστροφές, που πιθανόν να εμφανιστούν και σε άλλες περιοχές. Επίσης ζητάει προς το παρόν τουλάχιστον να απαλλαγεί από τη φορολογία του οίνου η Σιάτιστα και γενικότερα να απαλλαγεί από τη φορολογία των προϊόντων της αμπέλου κάθε περιφέρεια που αντιμετωπίζει πρόβλημα με τη φυλλοξήρα. Και τέλος κρίνει το νόμο 214 του 1914 περί δανείων για την αντικατάσταση κλημάτων τελείως αντιοικονομικό. Οι θέσεις αυτές των εκπροσώπων των αμπελουργών στα συνέδρια αποδεικνύουν πόσο βαθειά γνώστες ήταν οι Σιατιστινοί των προβλημάτων της αμπελουργίας και οι προτάσεις τους

δείχνουν πόσο είχαν μελετήσει τα θέματα προώθησης και εμπορίας αμπελουργικών προϊόντων, αντιμετώπισης καταστροφών, φορολογίας κ.λπ.

Τα προβλήματα των αμπελουργών μαζί με το θέμα της ύδρευσης και της επιστροφής του δάσους της Τσερβένας εκθέτουν οι Σιατιστινοί και στον έκτακτο απεσταλμένο του πρωθυπουργού Βενιζέλου, Μιχαλακόπουλο, που πέρασε από την πόλη το Δεκέμβριο του 1928²⁷.

Το 1930 ο σύνδεσμος αμπελοκτημόνων αριθμεί 80 μέλη²⁸, συμμετέχει στη γενική συνέλευση του εθνικού συνδέσμου αμπελοκτημόνων στην Αθήνα και εκπροσωπείται στη γενική αυτή συνέλευση από τον Κ. Κλεινία και τον Ν. Λιάκο. Μάλιστα ο Κ. Κλεινίας, εκλέγεται ως τακτικό μέλος στο διοικητικό συμβούλιο του εθνικού συνδέσμου αμπελοκτημόνων Ελλάδος, ενώ ο καθηγητής Ναούμ Λιάκος εκλέγεται στο ίδιο συμβούλιο ως αναπληρωματικό μέλος.

Παρά τις προτάσεις και τους αγώνες το αποτέλεσμα δεν ήταν το αναμενόμενο. Μετά τη φυλλοξήρα έγινε αντικατάσταση με κλήματα αμερικανικά, η οποία δεν ήταν επιτυχής, γιατί έγινε βεβιασμένα, χωρίς να εξεταστεί επισταμένως το έδαφος και χωρίς να επιλεγεί το καλύτερο είδος. Μάλιστα καλλιεργούνται διαφορετικές ποικιλίες από αυτές που καλλιεργούνταν πριν τη φυλλοξήρα και η απόδοσή τους δεν είναι η αναμενόμενη. Συγχρόνως αναπτύσσεται διαρκώς η αμπελοκαλλιέργεια και σε άλλα μέρη και μάλιστα γειτονικά, οπότε μειώθηκε η ζήτηση σε σταφύλια και σε προϊόντα αυτών. Με τον πόλεμο του 1940 και τη γερμανοϊταλική κατοχή η κατάσταση έγινε ακόμα χειρότερη.

Ο γεωπόνος Πάνος Ι. Λελάκης, ο οποίος έκανε έρευνα στην περιοχή πριν το 1953, γράφει πως στη Σιάτιστα παρατηρείται το φαινόμενο να υπάρχουν τόσες ποιότητες οίνου, όσοι οι οινοποιοί. Αποτέλεσμα του παραπάνω φαινομένου είναι η έλλειψη ενιαίας ποιότητας, που καθιστά ανέφικτη τη διάθεσή του, καθώς οι έμποροι ζητούν ενιαία ποιότητα, και για το λόγο αυτό αναγκάζονται οι Σιατιστινοί να αποστάξουν το κρασί τους και να παράγουν τσίπουρο.

Σύμφωνα με τον ίδιο γεωπόνο με το σχέδιο Marchal είχε αποφασιστεί η δημιουργία οινοποιείου στο 23^ο χιλιόμετρο Κοζάνης – Σιάτιστας σε οικόπεδο 10 στρεμμάτων, στη θέση Μπάρα, κοντά στη σχεδιαζόμενη σιδηροδρομική γραμμή Καλαμπάκας. Για το σκοπό αυτό ιδρύθηκε ο «Οινοποιητικός Συνεταιρισμός Σιατίστης» που αριθμούσε 348 μέλη, με τη υπ. Αριθμ 10977/4-7-50 απόφαση του Υπουργείου Γεωργίας. Τελικά το οινοποιείο δεν έγινε, γιατί δεν δόθηκε η αμερικανική βοήθεια, αλλά δεν υπήρξε και το ανάλογο ενδιαφέρον των αμπελουργών για συνέχιση της προσπάθειας και ανεύρεση άλλων πόρων.

Ο πρώην Δήμαρχος Σιάτιστας Μιλτιάδης Στρακαλής στο βιβλίο 50 ΕΤΗ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ, που εκδόθηκε το 1962, γράφει: *Το περίφημο «ηλιαστό κρασί» σε ελάχιστη ποσότητα παράγεται σήμερα και όχι στην ίδια ποιότητα με παλιά. Με την πάροδο των αιώνων είχε δημιουργηθεί ειδική «μαγιά» από την οποία παράγονταν η εκλεκτή ποιότητα. Κατά την κατοχή ή εκποιήθηκαν τα μικρά βαρελάκια (φτσιέλες) ή*

²⁷ ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ «ΒΟΡΕΙΟΣ ΕΛΛΑΣ», 23/12/28.

²⁸ Περιοδικό ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΜΠΕΛΟΥΡΓΙΑ & ΟΙΝΟΛΟΓΙΑ, αριθμ. 17 Μάιος 1930.

καταστράφηκαν από τους Ιταλούς και έτσι χάθηκε η ειδική «μαγιά». Ελάχιστοι κατόρθωσαν να περισώσουν μικρή ποσότητα και με την πάροδο των ετών θα παραχθεί η ίδια ποιότητα του «ηλιαστού».

Το 1962, σύμφωνα με το Μιλτιάδη Στρακαλή, η παραγωγή σε σταφύλια ήταν 711 τόνοι και καλλιεργούνταν 4.110 στρέμματα που, αν συγκριθεί με αυτή του 1912 (28.000 στρέμματα και η παραγωγή σε σταφύλια ήταν 9.000 τόνοι), δείχνει την πορεία της αμπελουργίας. Μετά το 1962 ακολούθησε και άλλη μείωση λόγω της αποκλειστικής ενασχόλησης των Σιατιστινών με την επεξεργασία της γούνας.

Παρόμοιες πληροφορίες μας δίνει και ο Μ. Λεοντάρης, οικονομικός σύμβουλος επιχειρήσεων, σε κείμενο που υπάρχει στο Λεύκωμα **Σιατιστιέων Μνήμη**. Κατά τον Μ. Λεοντάρη η παραγωγή ανά στρέμμα από τα κλήματα που φυτεύτηκαν μετά τη φυλλοξήρα έπεσε κάτω από το μισό σε σχέση με αυτήν πριν από τη φυλλοξήρα.

Ακολουθεί μια περίοδος αρκετών δεκαετιών όπου οι Σιατιστινοί ασχολούνται αποκλειστικά με την επεξεργασία της γούνας. Όμως ακόμα και σε αυτήν την περίοδο υπάρχουν οι μερακλήδες που καλλιεργούν έστω και λίγα στρέμματα αμπελιού με παραδοσιακές μεθόδους και παράγουν τα ίδια κρασιά που παρήγαγαν οι γονείς τους²⁹. Κυρίως όμως υπάρχει ο πόθος σε όλους να

²⁹ Τα παραδοσιακά κρασιά της Σιάτιστας είναι το **άσπρο**, το **μαύρο** και το **ηλιαστό**. Το **άσπρο** και το **μαύρο κρασί** παρασκευάζονται κυρίως από ξινόμαυρα σταφύλια. Πολλοί παραγωγοί αναμειγνύουν και μικρές ποσότητες από άλλες ποικιλίες που καλλιεργούνται στην περιοχή. Τα διαφορετικά χαρακτηριστικά τους οφείλονται στον χρόνο παραμονής του μούστου μαζί με τα τσίπουρα (στέμφυλα). Στο άσπρο αφήνουνε το κρασί ένα εικοσιτετράωρο περίπου στα τσίπουρα, ενώ στο μαύρο το κρασί μένει με τα τσίπουρα μέχρι την απόσταξή τους, δηλαδή μέχρι που να «βγάλουμε τη ρακή», κάτι που γίνεται το Νοέμβριο. Το λεγόμενο άσπρο κρασί είναι ξηρό κρασί με ανοιχτό κόκκινο χρώμα, ενώ το μαύρο είναι σκουρόχρωμο. Το μαύρο είναι πιο βαρύ και καταναλώνεται τα Χριστούγεννα στο τραπέζι, μαζί με την τηγανιά και τα σαρμάδια. Παλιότερα μάλιστα το ζέσταιναν και λίγο στη σόμπα πριν το πιούν. Το άσπρο καταναλώνεται όλο το χρόνο και όχι απαραίτητα με το φαγητό. Το κερνούν σε αρραβώνες, γάμους, επισκέψεις και καταναλώνεται όλες σχεδόν τις ώρες και σε όλες τις περιπτώσεις. Το **ηλιαστό Σιάτιστας** είναι ένα ιδιαίτερο κρασί, ημίγλυκο ή γλυκό, που, όταν είναι νέο, έχει ανοιχτό πορτοκαλί-κόκκινο χρώμα, ενώ, όταν παλιώσει, παίρνει καφετίζουσα απόχρωση. Για το ηλιαστό χρησιμοποιούν μοσχόμαυρα σταφύλια (σε ποσοστό περίπου 80%) και μικρότερες ποσότητες από νιγρικιώτικα καθώς και λίγα ξινόμαυρα. Πολλοί αναμειγνύουν και μία μικρή ποσότητα από μια ποικιλία άσπρων πολύ αρωματικών σταφυλιών. Τα σταφύλια πρέπει να είναι γλυκά, καθαρά και ώριμα. Τα σταφύλια απλώνονται σε σκιά και σε μέρος που αερίζεται καλά για ενάμιση με δύο μήνες. Παλιότερα το πάτημα γίνονταν με τα χέρια και σε ξύλινη σκάφη, ενώ σήμερα χρησιμοποιούνται μηχανές. Το υγρό που θα προκύψει από τα σταφύλια το διηθούν μέσα από γίδινους σάκους. Από τη διήθηση προκύπτει ένα διανέγστατο υγρό, ένα δάκρυ που θα οδηγηθεί σε δρύινα βαρέλια που έχουν ξαναχρησιμοποιηθεί, (δηλ. δεν είναι καινούργια, είχαν βάλει προηγούμενα άλλο κρασί), όπου και θα ακολουθήσει η ζύμωση. Η ζύμωση διακόπτεται χωρίς εξωτερική παρέμβαση, λόγω της υψηλής περιεκτικότητας σε

καλλιεργήσουν κάποτε τα αμπέλια τους. Διασώζονται ήθη και έθιμα. Το κρασί παραμένει πρωταγωνιστής σε όλες τις εκδηλώσεις και καταναλώνεται άφθονο.

Οι παραδοσιακές συνταγές οι σχετικές με το αμπέλι και τα προϊόντα του φυλλάσσονται στη μνήμη των γυναικών της Σιάτιστας. Σε πολλά κατώγια υπάρχουν τα σκεύη της αμπελοκαλλιέργειας που χρησιμοποιούσαν οι πρόγονοί μας. Οι πορσελάνινες κανάτες, τα κρυστάλλινα ποτήρια, οι πήλινες στάμνες άντεξαν ακόμα και μετά τον σεισμό του 1995, κειμήλια μιας εποχής που τα караβάνια διέσχιζαν τα Βαλκάνια και τη Μεσευρώπη.

Ο πόθος για την καλλιέργεια των αμπελιών μας που κρυφόκαιγε μετά μία περίοδο αρκετών δεκαετιών έγινε φλόγα που μεταδόθηκε από τον έναν στον άλλον. Οι Σιατιστινοί άρχισαν να ξαναδουλεύουν τα παλιά τους αμπέλια και να φυτεύουν καινούρια με παραδοσιακές και αλλά και με νέες ποικιλίες. Από το 1991, στον πολιτιστικό Αύγουστο του Δήμου Σιάτιστας και για αρκετά χρόνια ο ορειβατικός σύλλογος Σιάτιστας «Μπούρινος» διοργανώνει γιορτή κρασιού, για να προβάλλει τα κρασιά της Σιάτιστας.

Το 1993 μετά από αίτηση ενδιαφερόμενου φορέα με την υπουργική απόφαση 317101/14-01-1993 ΦΕΚ 41/4-2-1993 καθορίζονται οι προϋποθέσεις χρησιμοποίησεως ένδειξης «Σιατιστινός Τοπικός Οίνος» ως περιγραφικό στοιχείο οίνων που παράγονται από αμπελώνες της διοικητικής περιοχής του Δήμου Σιάτιστας Κοζάνης. Το 1999 συστήνεται σύλλογος αμπελουργών οινοπαραγωγών Σιάτιστας με την επωνυμία «Άγιος Τρύφων». Τα μέλη του συλλόγου ήταν Σιατιστινοί αμπελοκαλλιεργητές και οινοπαραγωγοί και κανένας τους δεν ασκούσε κατ' αποκλειστικότητα το επάγγελμα του αμπελουργού. Βασικός σκοπός του συλλόγου η ανανέωση και προβολή του σιατιστινού αμπελώνα και συνέχιση της μακρόχρονης αμπελοοινικής παράδοσης της Σιάτιστας. Τα βασικότερα θέματα που απασχόλησαν το σύλλογο, όπως προκύπτει από τα πρακτικά των συνεδριάσεών του, ήταν ο ορισμός ζωνών αμπελοκαλλιέργειας για αρμονική συνύπαρξη με άλλους κλάδους της παραγωγής, π.χ κτηνοτρόφων, η φύλαξη των αμπελιών κυρίως την εποχή του τρύγου, η συντήρηση και επέκταση των αγροτικών δρόμων, η αναγνώριση του ηλιαστού κρασιού, η δημιουργία αμπελουργικού μητρώου, η επανασύσταση ή η σύσταση Συνεταιρισμού αμπελουργών, η ενημέρωση των αμπελουργών σχετικά με τα δικαιώματά τους, η διοργάνωση σεμιναρίων με αντικείμενο την αμπελοκαλλιέργεια και την προώθηση των προϊόντων τους, η διοργάνωση εκδηλώσεων για την προβολή των προϊόντων τους. Το 2003 για πρώτη

σάκχαρα, αλλά το κρασί «ξαναζυμώνει» και άλλες φορές. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα τη σταδιακή μείωση των υπολειμματικών σακχάρων και την αύξηση του αλκοολικού βαθμού. Στα βαρέλια αυτά θα παραμείνουν πολλά χρόνια. Το ηλιαστό έχει αρώματα και γεύσεις που ποικίλουν ανάλογα με την παλαιότητα του κρασιού και τις επί πλέον, πλην μοσχόμαυρου, ποικιλίες σταφυλιών, τις οποίες οι οινοποιοί προσθέτουν σε μικρή ποσότητα, αλλά έχει και θεραπευτικές ιδιότητες. Ένα άλλο κρασί που παρασκεύαζαν παλιότερα στη Σιάτιστα είναι ο λάγκυρος. Πρόκειται για ελαφρύ κρασί, που το κατανάωναν πρώτο, γύρω στα τέλη Νοεμβρίου.

φορά διοργανώνεται από το σύλλογο των αμπελουργών με μεγάλη επιτυχία γιορτή κρασιού.

Στην προσπάθεια συνέχισης της αμπελοοινικής παράδοσης της Σιάτιστας συμμετέχει πλέον όλη η κοινωνία. Στο πλαίσιο της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης και της ευέλικτης ζώνης πολλά σχολεία της Σιάτιστας εκπονούν σχολικά προγράμματα σχετικά με την αμπελοκαλλιέργεια. Μάλιστα το 1997-98 στο πλαίσιο ενός τέτοιου προγράμματος που υλοποιούνταν στο Τραμπάντζειο Γυμνάσιο εκδόθηκε έντυπο από το σχολείο με τίτλο «**Η αμπελοκαλλιέργεια στη Σιάτιστα**», το οποίο περιέχει αξιόλογες πληροφορίες.

Αλλά και το Κέντρο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης που ιδρύθηκε το 2006 και στελεχώθηκε το 2007 ένα από τα πρώτα προγράμματα που σχεδίασε και εκπόνησε ήταν σχετικό με την αμπελοκαλλιέργεια, προκειμένου να γνωρίσουν οι μαθητές τις παραδοσιακές μεθόδους καλλιέργειας και τη διατροφική αξία των αμπελουργικών προϊόντων, αλλά παράλληλα να γνωρίσουν και την παράδοση του τόπου. Ακόμα η παιδαγωγική ομάδα του ΚΠΕ διοργανώνει ημερίδες και παρουσιάζει εισηγήσεις σε συνέδρια με αντικείμενο την αμπελοκαλλιέργεια και εκδίδει βιβλίο με τίτλο «**Η αμπελοκαλλιέργεια στη Σιάτιστα...από το χθες στο σήμερα**».

Στο πλαίσιο της κοινοτικής Πρωτοβουλίας LEADER κατά την 3^η προγραμματική περίοδο (2000-2006) δημιουργείται το τοπικό δίκτυο επισκέψιμων κελαριών «ΟΙΝΟ ΕΥΦΡΟΣΥΝΗ», το οποίο αποσκοπεί στην προβολή της περιοχής συνολικά και στο οποίο εντάχθηκαν έξι επισκέψιμα κελάρια (με τον όρο κελάρια εννοούν τα παραδοσιακά κατώια των Σιατιστινών που φυλάσσονται τα κρασιά). Στα κελάρια αυτά υπάρχει χώρος υποδοχής των επισκεπτών και γευσιγνωσίας και ο επισκέπτης μπορεί να δοκιμάσει γνήσια σιατιστινά κρασιά. Δεν είναι όμως τα μοναδικά μέρη όπου κάποιος γεύεται το σιατιστινό κρασί. Ο κάθε σιατιστινός έχει το κατώι με τα κρασιά του επισκέψιμο και προσφέρει στον κάθε επισκέπτη κρασί και εκλεκτούς σιατιστινούς μεζέδες.

Το 2000 για πρώτη φορά η Νομαρχιακή αυτοδιοίκηση Κοζάνης αναλαμβάνει πρωτοβουλία για εκπόνηση μελέτης ανάπτυξης της αμπελοκαλλιέργειας στο Ν. Κοζάνης, που θα παρέχει όλα τα απαραίτητα στοιχεία για μια ολοκληρωμένη και απόλυτα τεκμηριωμένη πρόταση, που θα αποτελέσει και το κατάλληλο εργαλείο για το αμπελοοινικό μέλλον της περιοχής. Η μελέτη αυτή πραγματοποιήθηκε τα έτη 2002-2004 και έχει πολύ ενδιαφέροντα στοιχεία. Από το 2006 άρχισαν να δημιουργούνται και σύγχρονα οινοποιεία.

Εν τω μεταξύ αρχίζουν να καλλιεργούνται και άλλες ποικιλίες σταφυλιών και να παράγονται στα οινοποιεία της Σιάτιστας και άλλα είδη κρασιού με πολύ καλά χαρακτηριστικά. Για το λόγο αυτό κατόπιν αιτήσεως ενδιαφερομένων εκδίδεται η τροποποιητική απόφαση 313007/20-9-2006, ΦΕΚ 1436/29-9-2006 με την οποία εντάσσονται στην κατηγορία «Σιατιστινός Τοπικός Οίνος» και άλλα είδη κρασιών. Πολλά από τα κρασιά αυτά έχουν ήδη κερδίσει διακρίσεις σε διαγωνισμούς και έχουν κερδίσει ελληνικές και ξένες αγορές.

Η μαγιά των ηλιαστών κρασιών στη Σιάτιστα ξαναέγινε και πολλοί παράγουν πλέον ηλιαστό κρασί. Μάλιστα με την τροποποιητική απόφαση 320082/28-07-2008 ΦΕΚ 1609/12-08-2008, συμπεριλαμβάνεται στους Τοπικούς οίνους Σιάτιστας ο «Οίνος λιαστός/Liastos». Όμως η ονομασία "λιαστό" γνωστή και καθιερωμένη σε άλλες περιοχές για ορισμένα προϊόντα, δεν χρησιμοποιούνταν από τους Σιατιστινούς για το συγκεκριμένο κρασί τους. Οι Σιατιστινοί πάντοτε ονόμαζαν το κρασί αυτό, το οποίο παρασκευάζουν εδώ και αιώνες, "ηλιαστό" ή και "ηλιασμένο" και το όνομα αυτό χρησιμοποίησαν και όσοι έγραψαν για τη Σιάτιστα και τα κρασιά της. Αυτό επιβεβαιώνεται από άπειρες προφορικές και γραπτές μαρτυρίες καθώς και φωτογραφικά ντοκουμέντα, κάποια από τα οποία παραθέτουμε παρακάτω:

Αργυριάδη Δημητρίου, **Λεξικόν Γεωγραφικόν**, εν Θεσσαλονίκη 1868, σελίδα 563,

...Σιάτιστα κωμόπολις εις Δυτικήν Μακεδονίαν... φημίζεται ο μέλας οίνος της και προ πάντων ο ηλιασμένος.

Αρχιμανδρίτη Πολύκαρπου Ι. Ζάχου, **ΠΟΛΕΜΙΚΑ**, εν Αθήναις 1915, σελίδα 21,

... περιφήμου και νέκταρι εφαιμίλλου ηλιαστού της πατρίδος οίνου....

Schultze Jena, Leonhard, **Makedonien, Landschafts- und Kulturbilder**, Jena: G. Fischer, 1927,

...κρασί ηλιαστό με ελληνικούς χαρακτήρες γραμμένο μέσα στο γερμανικό κείμενο.

Αποστόλου Ιωάννου, **Ιστορία της Σιατίστης**, Αθήναι 1929, σελίδα 126,

...Τα δε εξαιρέτα προϊόντα αυτών ο οίνος και ίδια ο ηλιαστός και το οινόπνευμα εβραβεύθησαν εις πολλές Ευρωπαϊκάς Εκθέσεις ...

ΣΙΑΤΙΣΤΙΝΗ ΓΟΗΤΕΙΑ, άρθρο του Αγαπητού Γ. Τσοπανάκη στο **ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ** 1972 του Γιάννη Σφενδόνη, σελίδες 103-106,

...Όσο για το ηλιαστό, το περίφημο παλιό δυνατό κρασί, αυτό είναι για σπάνιες επίσημες ώρες...

Διεθνής Έκθεση Θεσσαλονίκης 13-28 Σεπτεμβρίου 1931, Δίπλωμα

... απονέμεται εις τον Ιωάννην Αλεξίου Σιάτιστα-Κοζάνης ...δια τον παρ' αυτού εκτεθέντα Ηλιαστόν-Οίνον ...

Το 2012, εκατό χρόνια μετά την απελευθέρωση, βρίσκει την πόλη με 3.700 στρέμματα αμπελοκαλλιέργειας, σύμφωνα με στοιχεία της Γεωργικής Υπηρεσίας Ν. Κοζάνης. Στην πόλη υπάρχουν επτά επισκέψιμα κατώγια και τέσσερα οινοποιεία. Ο σύλλογος που συστάθηκε το 1999 παραμένει ενεργός και δραστήριος, με λιγότερα όμως μέλη σε σχέση με αυτά τα οποία είχε όταν συστάθηκε. Από τα μέλη του ελάχιστα ασκούν κατ' αποκλειστικότητα το επάγγελμα του αμπελουργού. Οι περισσότεροι ασκούν άλλα επαγγέλματα, αλλά η παράδοση και το μεράκι τους για την αμπελοκαλλιέργεια τους οργάνωσε σε σύλλογο. Ο σύλλογος, εκτός από τις προσπάθειες που κάνει για την ενημέρωση των αμπελουργών σε θέματα που τους αφορούν, συμμετέχει σε όλα τα πολιτιστικά δρώμενα της πόλης, γιορτάζει τον προστάτη των αμπελουργών Άγιο Τρύφωνα,

αναβιώνει έθιμα, συμμετέχει σε όλες τις εκδηλώσεις της πόλης, συνεργάζεται με άλλους συλλόγους και φορείς για την διατήρηση της πολιτιστικής μας κληρονομιάς και την προβολή της πόλης και έχει έντονη κοινωνική δράση. Κάποιες από τις δράσεις των τελευταίων χρόνων ήταν η συνεργασία του με το ΚΠΕ Σιάτιστας για διοργάνωση ημερίδας με θέμα «**Αμπελοκαλλιέργεια στη Σιάτιστα: από το χτες στο σήμερα**», που πραγματοποιήθηκε στη Σιάτιστα τον Μάιο του 2011, η διανομή του βιβλίου του Φ.Ζυγούρη «**Ιστορικά Σημειώματα περί Σιατίστης και λαογραφικά αυτής**» το 2011, η αναβίωση από το 2011 του παλιού εθίμου ανάμματος κλαδαριάς την παραμονή της πρωτοχρονιάς (τα σούρουβα), η διοργάνωση γιορτής κρασιού τον Αύγουστο του 2012 στα πλαίσια του εορτασμού των 100 χρόνων από την απελευθέρωση της Σιάτιστας, η συνάντησή τους με τον Οικουμενικό Πατριάρχη κ. Βαρθολομαίο κατά την επίσκεψη του Πατριάρχη στη Σιάτιστα που πραγματοποιήθηκε τον Οκτώβριο του 2012. Επίσης κατά την κορύφωση των εορταστικών εκδηλώσεων της εκατονταετηρίδας συνδιοργάνωσαν με το 2^ο Δημοτικό Σχολείο Σιάτιστας εκδήλωση, πρόσφεραν κρασιά και παραδοσιακή μουστίπιτα στους παρευρισκόμενους και γλέντησαν με παραδοσιακούς χορούς και τραγούδια με την αφιλοκερδή συμμετοχή της τοπικής ορχήστρας «Παύλος Μελάς» του Χάρη Σαλαγκιώτη. Τις δράσεις του αυτές ο σύλλογος τις προβάλλει μέσω της ιστοσελίδας www.siatistanews.gr

Οι Σιατιστινοί με τις δράσεις τους αποδεικνύουν πως γνωρίζουν και σέβονται τη βαριά κληρονομιά της Σιάτιστας σε θέματα αμπελοκαλλιέργειας αλλά κατανοούν και τις αλλαγές που έφεραν τα χρόνια που πέρασαν. Η τεχνολογία, τα νέα επιστημονικά δεδομένα, το μάρκετινγκ, το διαδίκτυο, το ηλεκτρονικό εμπόριο είναι τομείς που πρέπει να απασχολήσουν τους αμπελοουργούς για να αποκτήσει η πόλη τη θέση που της αξίζει στον αμπελοοικονομικό χάρτη.

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Αποστόλου Βασίλης, **Δυτική Μακεδονία 1912-15, αιτήματα πολιτών-δραστηριότητες δήμων συλλόγων-υποδιοικητών**, Πηγές: ΓΑΚ, αρχεία Ν. Κοζάνης, Ιστορικά αρχεία Μακεδονίας, Κοζάνη 2009.

Αποστόλου Βασίλης, **Δυτική Μακεδονία 1916-17, αιτήματα πολιτών-δραστηριότητες δήμων**, Πηγές: ΓΑΚ, αρχεία Ν. Κοζάνης, Γρεβενά 2009.

Αποστόλου Ιωάννης, **Ιστορία της Σιατίστης**, Εκδοτικός οίκος Δημητράκου Α.Ε., Αθήναι 1929.

Αργυριάδης Δημήτριος, **Λεξικόν Γεωγραφικόν**, εν Θεσσαλονίκη 1868.

Δάρδας Αναστάσιος, «**Ίδρυση και λειτουργία του Τραμπαντζείου Γυμνασίου Σιατίστης με την εποπτεία της Εκκλησίας**» έκδοση του Πατριαρχικού Ιδρύματος Πατερικών Μελετών, Θεσσαλονίκη 1997.

Ζάχος Πολύκαρπος, **ΠΟΛΕΜΙΚΑ**, Τεύχος Α, Τύποις Ελληνικής Εταιρείας «Αυγής Αθηνών» Θ.Ν.Αποστολόπουλου, Εν Αθήναις 1915.

Λελάκης Πάνος, **Η καλλιέργεια της αμπέλου εις την περιοχή της Σιατίστης, και τα ενδεδειγμένα μέτρα προς βελτίωσιν των συνθηκών οινοποίησης**, Αθήνα 1953.

Λεοντάρης Μιλτιάδης, **Η οικονομική και κοινωνική συγκρότηση της Σιάτιστας** στο **Σιατιστέων Μνήμη**, Λεύκωμα του Συλλόγου Σιατιστέων Θεσσαλονίκης, Θεσσαλονίκη 1972.

Μπόντας Γεώργιος, έχει δημοσιεύσει κατά καιρούς πολλές εργασίες που αφορούν τα κρασιά της Σιάτιστας.

Στρακαλής Μιλτιάδης, **50 Έτη Ελευθερίας**, έκδοση του Δήμου Σιάτιστας, Τύποις Τσιρώνη, Αθήναι 1962.

Περίδης Αρίστος, **Στα κανόνια μας: 1912-13**, Εκδ. Ελεύθερη Σκέψις, Αθήνα 1999.

Φλωρά-Καραβία Θάλεια, **Εντυπώσεις από τον πόλεμο του 1912-1913: Μακεδονία-Ήπειρος**, τυπ. Μουσιάδου-Μάρδα, Αθήνα 1936.

Συλλογικό έργο, **Η Αμπελοκαλλιέργεια στη Σιάτιστα**, Πρόγραμμα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης Τραμπαντζείου Γυμνασίου Σιάτιστας, σχολικού έτους 1997 -1998, INBA.

Συλλογικό έργο, **Η Αμπελοκαλλιέργεια στη Σιάτιστα: από το χτες στο σήμερα**, Παιδαγωγική Ομάδα ΚΠΕ Σιάτιστας, Σιάτιστα 2011.

Τσοπανάκη Αγαπητού, **ΣΙΑΤΙΣΤΙΝΗ ΓΟΗΤΕΙΑ**, άρθρο στο **ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ** 1972 του Γιάννη Σφενδάνη, Θεσσαλονίκη 1972.

Schultze Jena, Leonhard, **Makedonien, Landschafts- und Kulturbilder**, Jena: G. Fischer, 1927.

ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ

ΒΟΡΕΙΟΣ ΕΛΛΑΣ, τόπος Έκδοσης Κοζάνη, φύλλα 22/9/27, 13/10/27, 28/10/1928, 23/12/28.

ΗΧΩ ΤΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ, τόπος έκδοσης Κοζάνη, φύλλα 3/9/1914, 7/9/1914, 1/10/1914.

ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ, τόπος έκδοσης Θεσσαλονίκη, φύλλα 11/6/1928, 16/6/1928, 2/10/1928.

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΣ ΤΑΧΥΔΡΟΜΟΣ, τόπος έκδοσης Αθήνα, φύλλο 9/12/1928.

Η ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΤΗΣ ΣΙΑΤΙΣΤΗΣ τόπος έκδοσης Σιάτιστα.

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΜΠΕΛΟΥΡΓΙΑ & ΟΙΝΟΛΟΓΙΑ, αριθμ. 17, Μάιος 1930

Καλλιόπη Μπόντα
Σιάτιστα 3/2/2013